

IEHOVAH FAVENTE!

DISSERTATIO ACADEMICA,
DE
INFLUXU
TEMPERAMENTO-
RUM IN MORES
HOMINUM,
QUAM

*Consensu Amplissimi SENATUS Philosophici
in Regia Academia Aboënsi,*

PRÆSIDE

MAG. JOHANNES
BILMARK,

HIST. & PHIL. PRACT. PROF. REG. & ORDIN.

*Atque Facultatis Philosoph. h. t. DECANO,
Publicæ disquisitioni submittit*

JOHANNES FAVORIN, Gabr. Fil.

TAVASTENSIS.

IN AUDITORIO MAJORI DIE II. Decembr.

ANNI MDCCLXVII.

H. A. M. C.

ABOÆ, Typis Regiæ Academiæ.

PERILLUSTRIS atque GENEROSISSIME
COMES ac DOMINE,

D:ne JOH. CAROLE CREUTZ,

CENTURIO ad Legionem Pedestrem Nylandensem,
MAECENAS MAGNE & NUTRITIE haud ita pridem
PROPENSISISIME.

Ne ægre feras, MÆCENAS MAGNE, humili-
mus oro atque obsecro, quod inclytum Tuum
Nomen huic Dissertatiunculæ, quæ præter ma-
teriæ dignitatem nihil habet nitoris, nihil splendoris,
præfigere ausus sim. Allexit me ad hoc faciendum
Favor Tuus plane singularis; allexerunt innumera fere
beneficia, quibus me sub quadriennio, quo Carissi-
morum Filiorum Tuorum, in spem Patriæ natorum,
Studiis Divino sub auspicio promovendis atque augen-
dis præesse mihi licuit, cumulare dignatus es. Allexit
denique mira facilitas Tua, quæ nemini aditum præ-
cludit. Quantum Tibi, MÆCENAS, debeam, video;
sed quid rependam, nescio. Attamen ne prorsus im-
memor officii videar, pagellas has, qualescunque de-
mum sint, in signum gratissimi animi Tibi dicatas at-
que consecratas esse summa cum cordis veneratione
volui. Adspice igitur munusculum hocce uti chartace-
um, ita in se levissimum, hilari, uti soles, vultu, meque,
eodem, quo hucusq; amplectere favore. Quod reliquum
est, nunquam intermittam, vota fundere calidissima, ve-
lit Summus rerum Moderator, Te, GENEROSISSIME
COMES, Familiamque Tuam Perillustrem per annos
bene multos omnigena & continua beare felicitate. Sic
vovet vovebitque ad cineres usque permanfurus.

GENEROSISSIMI NOMINIS TUI

eliens devotissimus

JOHANNES FAVORIN.

VIRO admodum Reverendo atque Praclarissimo,

D: no JOHANNI ROTHOVIO,

Ecclesiarum, quæ DEo in lkalis & Storâ colliguntur, Pastori & Præposito longe Meritissimo, Gravissimo, Avi loco ad urnam usque pia mente venerando.

Admodum Reverendo atque Praclarissimo Viro,

D: no GUSTAVO ROTHOVIO,

Parocciæ Palkanenſis Pastori longe Laudatissimo, adjacentisque Districtus Præposito Accuratissimo, Avi loco ad cineres usque reverenter colendo.

Plurimum Reverendo atque Praclarissimo Viro,

D: no Mag. ARVIDO TAULERO,

Pastori in Kyra Meritissimo, Vigilantissimo, Avunculo omni animi observantia semper suspiciendo.

VIRO Spectatissimo,

D: no NICOLAO FAVORIN,

Commissario Liquidationis ad Illustre Regium Regnique, quod Aboæ floret, Dicasterium, Vigilantissimo, Patruo uti unico, ita quovis honoris cultu semper prosequendo.

Vobis, Patroni & Fautores Honoratissimi, hoc quaecunque specimen Academicum, ob summum erga se favorem innumeraque fere beneficia in se collata, cum votis ardentissimis pro Vestra Vestrorumque incolumitate perenni, summa, qua par est, animi veneratione offert

NOMINUM VESTRORUM

cultor humillimus

JOHANNES FAVORIN.

VIRO Plurimum Reverendo atque Praclarissimo,

D:no GABRIELI FAVORINO,

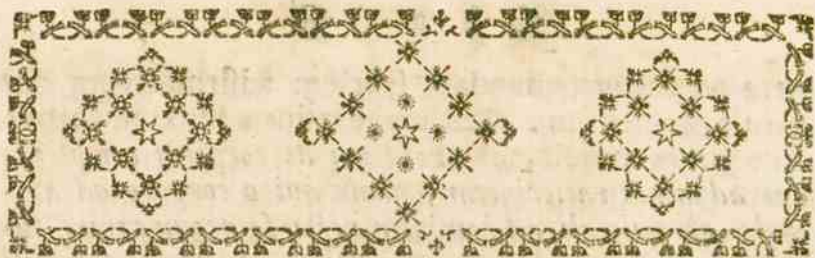
Ecclesiae, quæ DEO in Achas colligitur, Pastori Meritissimo, Accuratissimo,
PARENTI INDULGENTISSIMO.

Non e longinquo petenda est ratio, cur, si cuiquam alii, certe Tibi, Parens Optime, Dissertationem hanc consecratam esse voluerim. Tot enim tantaque Tui amoris atque benevolentiae plane singularis in me sunt documenta, ut iisdem justo encomio prædicandis, nedum compensandis vires non sufficiant meæ. Etenim Tibi non solum vitam, verum etiam quæ habeo, omnia post DEum O. M. debeo. Tu memet vere paterno complexus es amore, adeo ut nullus adhuc præterierit dies, quo non novum hujus, uti paterni, ita & tenerrimi adfectus expertus sum indicium. Salus mea Tibi semper curæ cordique fuit, & quidem ita, ut nullis, quibus unquam par esse potuisti, impensis peperceris, sed Tibi potius, quam mihi deesse volueris. Plura itaque Tibi debeo, quam solvere unquam possum. Quid vero reddam? Nihil certe suppetit aliud, quam animus gratissimus æternaque pietate obstrictissimus. Accipias igitur, Parens Optime, publicam hanc gratæ mentis tesseram pro tot tantisque in me collatis beneficiis, hasque, quas devota mente offero, studiorum primitias paterno adspicias vultu, humillimus oro atque obtestor. Meum erit, Summum Numen indefessis compellare precibus, velit Te, Pater Indulgentissime, una cum Matre mea Dilectissima totaque Paterna Domo, quam diutissime sospitem atque incolumem conservare, in Ecclesiæ, cujus sedulam geris curam, emolumentum, atque omnium, quotquot Tui sumus, gaudium, solatium & fulcrum firmissimum, constantissimum. Sic ex intimis cordis penetrabilibus vovet vovebitque

PARENTIS INDULGENTISSIMI

filius obedientissimus

JOHANNES FAVORIN.

§. I.

Sicut Historia Litteraria generaliter docet, omni fere ævo fuisse homines, eruditionis fama conspicuos, qui de argumentis etiam gravissimi momenti proprias, ne dicam paradoxas, foverint opiniones; ita eadem specialiter monstrat, quod de commercio inter animam & corpus, & quidem in quæstione: an tale revera detur, multi in diversas abierint sententias. Inter illos, qui hoc connubium in dubium vocare ausi fuerunt, primo loco ponimus MAXIMUM TYRIUM, qui, postquam notam de ZOPYRO Historiam exposuisset, statim hæc subnectit: *Μαρίαν δίουφν. Τίς γὰρ ἐμπύλα πρὸς οὐρίοι-
την τὴν ψυχὴν καὶ σῶματις: id est: Incerta profecto Divinatio.* Quid enim cum anima commune habet corpus? (a) Huic pollicem premit JOH. FRANC. PICUS MIRANDULANUS, qui illos carpit, quotquot ex corporis motibus ad animæ statum concludere audeant, ipsosque accusat, quod, posthabitis rectæ ratiocinationis legibus, a specie ad genus & a ge-

A

ne.

(a) Vid. MAXIMI TYRII Disfere XV.

nere ad certam quandam speciem affirmativum ducant argumentum. Sed juvat ipsius adduxisse verba: *Non secus, inquit, aberrat, qui de corporis complexione ad mores ratiocinetur, quam qui a corpore ad animal, ab animali ad hominem recte se argumentari putaret. Piaculum hoc in arte Dialectica ponitur maximum, si in affirmationibus a superiori, ut ajunt, ad inferius adfirmando descendunt, verbi causa, hoc est corpus, ergo hoc est animal, igitur homo* (b). Quid verbis allatis significare voluerit MIRANDULANUS, neminem fugere potest. A corporis scilicet habitu ad animæ humanæ propensionem nullam esse consequentiam arbitrat, ideo quod mentis cum corpore nullum sit commercium. Quamvis vero non dixerim, quod hi dumvirum malo proposito commercium modo memoratum sublatum iverint, ut potius credam, quod illorum ita sufflamine voluerint conamina, qui Physiognomiam humanam plus æquo extenderint, non tamen propterea ipsis suffragari possum; neque enim propter rei alicujus abusus meritis ipsa res temere deferenda. Profecto qui arctissimum hoc inter animam & corpus connubium in dubium vocare audet, non satis secum habitare videtur. Docet enim experientia, arctissimam adeo societatem inter partes has hominis essentielles intercedere, ut certos corporis motus certi motus mentis, & vice versa hos illi continuo sequantur. Quis, quæso, ignorat, quod corpore nostro vegeto & bene affecto mens quoque blandam

(b) Vid. JOH. FRANC. PIC. MIRAND. *Libr. VI. de Rerum granot. p. 602. Tom. II. Oper.*

blandam sentiat voluptatem & velut in grato triumphet palatio? Contra ea si corpus morbo aut ebrietate langueat, mens quoque velut torpida evadit, adeo ut officii sui partibus, quantumvis vellet, defungi non valeat. Vicissim dum mens latabunda est, gaudium suum ægre continere potest sed corpus una blando adficitur sensu, frons explicatur, & omnes corporis partes veluti reviviscere ac gestire videntur. At si mens mœrore, ira aut alio graviore affectu teneatur, corpus quoque in doloris istius societatem rapitur, corrugatur frons, fatiscunt vires & homo vix semet ipsum ferre valet. Notum est curiosum SANCTORII, Medici Patavini, experimentum, quo unum eundemque hominem pro varia mentis dispositione modo graviolem, modo leviolem deprehenderit, graviolem scilicet ac ponderosiolem, quoties vehementiori tristitia angeretur, at leviolem, dum frons exporrecta animi vigorem indicaret (c). Cujus quidem rei non alia suppetit ratio, quam mutuam animæ & corporis commercium; quo fit, ut dum mens veluti ovat, corpus facilius perspiret; qua autem mœrore adfecta, transpiratio redditur impeditior. Quibus probe perpensis satis apparet, quod animæ & corporis commercium adstruentes, non a specie ad genus, nec ab hoc ad certam speciem, ut opinatur MIRANDULANUS, argumententur, sed quod ab effectu ad causam rite ratioeinentur.

(c) Vid, *SANCTORII Medicina Statien*,

§. II.

Eviſto jam, quod animam inter & corpus intercedit, commercio, propius ad inſtitutum noſtrum accedimus, in limine tamen viſuri, tum quid per *Temperamenta*, tum quid per *Mores* ſit intelligendum. Per *Temperamenta* igitur indigitamus aptitudinem partium tam ſolidarum, quam fluidarum ad circulationem ſanguinis perficiendam. Non noſtrum jam eſt, *Phyſiologicis* nos immittere amœnitatibus; præſentibus peritis artis hujus Magiſtris ſolummodo obſervamus, quod ſanguis noſter ex particulis diverſæ indolis ſit compoſitus. Reperitur enim in eo ſerum: ſunt deinde particulæ craſſiores & terreſtres; ſunt quoque oleagiноſæ & inflammabiles: dantur denique ſalinæ, quæ omnes diverſa adeo ratione inter ſe ſunt commixtæ, ut in quibusdam hominibus hæ, in aliis vero aliæ abundant (a). Vaſa etiam, per quæ tam ſanguis, quam ceteri deſluunt humores, differunt & qua ſtructuram & qua indolem. Qua ſtructuram alia ſunt capaciora, alia ruruſ magis exilia, quæ minores habent diametros. Qua indolem quædam majori, quædam minori prædita ſunt elatiſticitate & conſiſtentia. Ipſam denique corporis humani fabricam deprehendimus diverſam: aliud enim eſt poroſum & tranſpirationi aptum, pro quo aliud ſtriſctius textum ſuperfluos humores ægrius emittit. Ex quibus omnibus diverſa proportionem inter ſe combinatis diverſa oriri temperamen-

(a) Vid. Robert, BOTLE in adparatu ad Hiſtoriam Sanguinis.

mentorum genera, mox pluribus ostendemus. Per *Mores* autem intelligimus propensiones hominum sive ad virtutes sive ad vitia. Illi igitur sese exserunt per actiones Legibus tam Divinis quam humanis vel convenientes vel contrarias. WOLFIIUS *Morem* definit per modum constantem ac perpetuum determinandi actionem sive positivam sive privativam dati generis vel datae speciei; seu per identitatem agendi in dato casu (b). Qua vero definitione potius consuetudinem, quam propensionem ad virtutes indigitare videtur. Denique de influxu Temperamentorum in mores hominum, favente Summo Numine acturi, Tuam prius C. L. sollicitamus benevolentiam, ut quicquid in ardua hac materia juvenile nostrum proferre valeat ingenium, mitiori perstringas censura; ita vicissim candidis Tuis moribus pretium, quod merentur, statuent omnes boni.

§. III.

Quum quatuor vulgo poni soleant Temperamenta, ut ita dicam cardinalia, a proposito nostro haud erit alienum, de singulorum indole pauca differuisse. Primum sibi locum vindicant Sanguinei, quorum sanguis salinis abundat particulis & ob harum puritatem nec non ob nativum calorem valde fluidus est. Vasa illorum, sanguinem & humores continentia, exilia quidem sunt, sed tamen facile pervia. Totum denique corpus est ita porosum, ut perspirationi admodum inserviat. Quum itaque anima in ejusmodi domicilio satis commode habitet,

(b) Vid. *Philos. Pract.* Tom. II, §. 687.

& nihil fere metuat, hilaritati quoque impense indulget. Quapropter mirum non est, si Sanguinei in voluptates propendeant, iidemque in secunda fortuna facilem spem concipiant, nec in adversæ tempestatibus animum despondeant. Porro cum sanguinis & humorum motus apud hos sit satis velox, varietate rerum & negotiorum imprimis delectantur, & curiosa magis, quam utilia consecretantur. Biliosorum seu Choleriæ sanguis, quum particulis oleaginis & inflammabilibus luxuriat, volatilis potius est, quam fluidus. Vasa illorum sunt quidem capaciora, quam in Sanguineis, sed quum eximia gaudeant elasticitate, motum sanguinis & humorum apud illos intendunt. Quum itaque vita corporis animalis in sanguinis & humorum debita circulatione consistat, atque Cholerici vitalem motum satis celerem experiantur, anima quoque in tali domicilio non potest non sibi placere, seipsam quasi admirari nec quidquam metuere. Quamobrem biliosi eximiam tam de se ipsis, quam de aliis rebus, in quas feruntur, concipere solent spem; ad impedimenta sibi forte objecta vivida eorum indoles facile excandescit, omnesque affectus magis impetuosus sunt, quam diuturni. Non labores fugiunt, nec pericula exhorrescunt; sed in illis sæpe requiem & oblectamentum, in his autem propulsandis gloriam aucupantur. Longe alia est ratio eorum, qui atra laborant bile & Melancholici nuncupantur. Horum enim sanguis particulis abundat terrestribus, adeoque crassior & spissior est, quam ut faciles

con-

concipiat motus. Vasa quoque capacia & minus elastica tarditati circulationis obſtetricantur, unde vitalitas minor exiſtit. Anima igitur tam ruinoſum habitans domicilium, ſibiſmet perpetim timet, & tuta etiam non raro horret. Hinc oritur triſtitia, metus, diffidentia, adeo ut ejusmodi vecordes homines multa quidem moliri, ſed nihil fere egregii efficere queant. Ultimo loco ponimus temperamentum Phlegmaticum, quod etiam omnium minime eſt optandum. Sanguine gaudent Phlegmatici particulis ſeroſis conſtante, quæ totam maſſam reddunt dilutiorem & ſatis fluidam. Idem porro vaſa habent perquam capacia, ſed fibras ſpongioſas; quare ſanguinis motus facilis quidem eſt, ſed ob debilem impulſum non admodum celer, adeoque mentali circumdata corpore, nec metuit vehementer, nec anxie ſpirat, ſed mira indifferentia in omnibus rebus verſatur, nulloque vel doloris vel voluptatis ſenſu admodum adſcitur.

§. IV.

Quamvis haud pauci ſint, qui totam hanc de temperamentis doctrinam, ceu fictam, ne quid gravius dicam, penitus rejiciant; nos tamen ſuccincte oſtendemus, illam in Moralibus ſuo non deſtitui uſu. Sicut enim aër pro diverſa cœli temperie variæ qualitatis ſpiritum herbis atque animantibus adfundit; ita, teſte experientia, humorum in corpore moderatio ſuam animo vim impertit, illique aut ſalutarem virtutis auram adſpirat, aut exitialem vitiorum

rum pestem adfert. Vidimus modo, sanguineum apta corporis constitutione gaudere, de qua sibi gratulatur hospita anima. Hinc primum in ipso animadvertimus facilitatem & urbanitatem, adeo ut omnes ad se libenter admittat, & favore amplectatur. Idem ægre fert immeritas aliorum molestias, easdemque sua liberalitate, si opes ejus ita ferant, sublevare studet. Porro sicut ex æquabili corporis constitutione animus ejus quasi coloratur; ita vindictæ cupiditate non flagrat, sed mansuetum sese præbet ac generosum. Idem quoque in utraque fortuna eodem consistit gradu, adeo ut nec in secunda cristas erigat, nec in adversa spem abjiciat. Hæ fere sunt sanguineorum dispositiones ad virtutum exercitium. Sed quum ipsos totos occupent præsentia, futura non prospiciunt, salutis suæ non ita, quemadmodum par esset, sunt curiosi; verum commoditatum & otii amantes genio plerumque indulgent. Ad Cholericos hinc progredimur, apud quos quum anima corporis domicilio delectetur, hujusque vigore adficiatur; sequitur, quod Cholericici sint honorum cupidi, multique eorum imitentur THEMISTOCLEM, quem MILTIADIS tropæa prius tranquille dormire non permiserunt, quam paribus inclaruisset facinoribus. Atque ut Apes, ceu canit Poëta: --- *Ingentes animos parvo sub corpore gestant*; ita Cholericus modico in corpore magnos alit spiritus: iram facile concipit, facile deponit. Objiciantur illi impedimenta in proposito stadio, hæc totidem sunt ad progrediendum incitamenta; quare forti-

fortitudo illi est adserenda. Omnem sui contemptum gravissime ulciscuntur Cholerici, rebusque adversis excandescunt quidem, sed in desperationem non vertuntur. In Melancholicis, tamquam in ædificio ad ruinam vergente, habitat anima; quare ipsi sunt pusillanimes. Ut atra nubes Soli offusa radios illius intercipit, ita bilis deflagratæ cineres mentem obducunt, ingeniique lumen homini præripiunt, nisi in eis rebus, quæ imaginationem desiderant. Non fidunt præsentibus, & præteritorum minus commoda illis suppetit memoria, neque futurorum sunt securi. Hinc cupiditate habendi flagrant, & quanto plura possident, tanto plura concupiscunt. Idem quoque invidiæ stimulis torquentur: in secundis nimis hilares, in adversis animum dejiciunt. Phlegmaticorum miram esse ἀδιαφορίαν nuper vidimus. Hæc facit, ut eorum temperamentum non tam ad certos mores mentem impellat, quam ignavia & torpore reliquas inclinationes impediat.

§. V.

Hi ferme mores ex temperamentis, si eadem simplicia in hominibus invenirentur, existerent: sed dudum ab Eruditis observatum fuit, neminem mortalium unico tantum temperamento gaudere, verum in singulis omnia hætenus enumerata, licet admiranda mixturæ & graduum diversitate, reperiri. Ex hac varietate diversas quoque in hominibus ori dispositiones ad virtutes vel vitia, & proinde diversos existere mores, necesse est. Quæ singula

momenta rite explicare quum proposita brevitatis haud permittat, uno alterove proposito uberiores alius cogitandi materiam suppeditabimus. Si igitur tria temperamenta in uno ponamus homine, & quidem Cholericum primum, Sanguineum secundum & Melancholicum tertium locum seu minimam portionem concedamus; deprehendemus ejusmodi hominem amabilem, gratiosum, miraue virtutis specie fallentem, siquidem omnium fere temperamentorum vitia se invicem librant & ad quandam moderationem sunt adducta, adeoque in aliorum oculos non facile incurrunt. Taciturni erunt ejusmodi homines, sed non præter rem: dissimulatores, sed cum quadam calliditate: humani quidem, sed non in singulos promiscue: laborum patientes, existimationis ac decori sine adfectione observantes, graves & pro re nata magnifici, nec tamen profusi. Ponamus rursus aliud temperamentum mixtum, in quo regnat Cholericum, proxime accedit Melancholicum & Sanguineum ultimum occupat locum; homines inveniemus, qui non tam amore, quam reverentia quadam digni videntur. Erunt enim circumspecti & alacres, sed simul suspicaces & dissimulatores: affabiles, sed cum maxima cautione: magnifici & liberales, si existimatio in eo vertitur, ceterum tenaces & parci: in secunda fortuna ambiciosi, in adversa cum quadam magnanimitate comes & sedatior: nec injuriarum patientes, nec vindictæ cupiditate admodum flagrant: porro continentes & frugales, nec tamen sordidi: laborum sine
anxia

anxia cura patientes & in alios officiosi, quoties præsertim spes commodi adfulgeat. Quod si eadem temperamenta alia ratione inter se combinemus, diversas hominum propensiones quam proxime detegere licet. Phlegmaticorum nullam hæc habemus rationem, quod non tam singularem propensionem, quam torporem quandam inducat & reliquas affectiones ferme velut aqua ignem exstinguat.

VI.

Communi dici solet proverbio: *Quum duo faciunt idem, non est idem.* Scilicet ut corpus nostrum pro diversitate vestimentorum, quibus est indutum, vel grata specie sese commendat, vel minus gratum apparet; ita quoque eadem actio pro diversitate affectuum, quibus ipsa quasi circumvestitur, vel aliorum nobis devincit amorem, vel etiam aversationem quandam parit. Præstat ex. gr. quispiam officium suum, sed tanto torpore & lentis adeo motibus, ut merito cum Poëta ab ipso quæras: *Hocci-ne agis, vel non?* Alius vero eadem detinetur actione, ut in omni habitu, gestu atque labore decus appareat: corpus ita animadvertitur agere, ut anima in illo actu videatur spirare, eminere ac fulgere. Pietate quid præstantius? Quid homine, suam a Supremo Numine dependentiam agnoscente, dignius? Attamen in hujus exercitio magna cernitur discrepantia. Interna enim quorundam pietatis alumnorum tranquillitas & merum, quo præcordia ipsorum blande lactantur, gaudium in vultu, in

voce & in gestibus venuste apparent; dum alii rursus morosam adfectant pietatem & caperato incedunt supercilio, quasi virtus cum humanitate nihil commune haberet, saltem habere deberet. Hos ita describit Quidam ex Recentioribus: *Ce qui nous donne le plus d'éloignement pour les Devots de profession, c'est cette apreté des mœurs, qui les rend insensibles à l'humanité; c'est cet orgueil excessive, qui leur fait regarder en pitié le reste du monde. Dans leur élévation sublime s'ils daignent s'abaisser à quelque acte de bonté, c'est d'une manière si humiliante, ils plaignent les autres d'un ton si cruel, leur justice est si rigoureuse, leur charité si dure, leur Zele est si amer, leur mépris ressemble si fort à la haine, que l'insensibilité même des gens du monde est moins barbare, que leur commiseration. L'amour de Dieu leur sert d'excuse pour n'aimer personne. Quisque autem facile animadvertit, hanc actionum discrepantiam non aliunde quam ex varia ipsorum hominum indole, &, ne quid dissimulemus, ex diversitate temperamentorum esse arcessendam. Ex quibus denuo luculenter apparet, quantus sit temperamentorum in mores hominum influxus.*

§. VII.

Quum circa mores formandos admodum valeant temperamenta, quæri subinde solet in Moralibus: *An temperamenta libertatem voluntatis impendant? Occasionem dubitandi inde sumsisse videntur nonnulli,*

nulli, quod non tam rationis ductum, ceu par erat, semper sequantur mortales, sed, æstuantibus affectibus, qui suam temperamentis debent qualitatem, se in transversum rapi non raro patiantur. Non equidem negamus, temperamenta in facultates animæ, ob arctissimum, quod inter hanc & corpus intercedit, commercium valde influere, non tamen propterea libertatem voluntatis sufflaminare, nedum tollere possunt; adeo ut actiones hinc existerent tantummodo necessariae. Necessarium enim est id, quod ita est, ut aliter esse nequeat. Enimvero si expendamus actiones, quas Sanguineus exempli gratia edit, eas haudquaquam ita comparatas esse inveniemus, ut aliter esse non possint. Mutationi enim obnoxiae sunt istae actiones: Si autem necessariae forent, nunquam Sanguineus suas relinquere posset voluptates, aut aliam vitae rationem instituere. Quod vero de actionibus Sanguinei tradidimus, commode etiam ad actiones Cholerici, Melancholici & Phlegmatici applicari potest. Libere igitur actiones ab hominibus patrantur & temperamentis resistere possumus, eisdemque, si placet, contrarias peragere actiones. Et hoc jam pridem agnoverunt Præstantissimi Philosophi: Præclare inter alios SENECA: *Vitia nostra, quia amamus, defendimus, & malumus excusare illa, quam excutere. Satis Natura homini dedit roboris, si illo utamur, si vires nostras colligamus, ac totas pro nobis, certe non contra nos, concitemus. Nolle in causa est, non posse pratenditur, vid. Epist. CXVI.*

§. VIII.

Quod si singulos jam mittamus homines, atque integras potius consideremus gentes, Historia facem præferente, deprehendemus, quod harum mores successu temporis, non culpa Doctorum, sed ex aliis causis admodum fuerint mutati & jam mitiores evaserint, jam iterum deteriores facti fuerint. De antiquissimis Persis constat, quod exactissimam primum observaverint disciplinam, & æqui justique fuerint amantissimi, sed paullo post & quidem una eademque ætate ab avitis masculis virtutibus ad vitia non sensim & pedetentim, sed concitato velut gradu, desciverint. In Republica quoque Romana, dum ipsa floruit, quot fuerint Viri virtutum ac meritorum laude conspicui, quam æmulo singuli flagraverint studio, patriæ suæ commoda promovendi, neminem fugere potest. Alio autem tempore sibi ita dissimiles fuerunt Quirites, ut avitam eandemque generosam indolem in nepotibus vix quispiam agnoscere potuerit. Quod si harum mutationum periodos consideremus, facile animadvertemus, cum aucta imperii mole & crescente in dies civium opulentia mores plerumque deteriores fuisse factos. Mirum hoc cuiquam videri potest, siquidem opes sint nervi rerum gerendarum; adeoque institutionem juventutis in bonis moribus promovere, non autem sufflaminare deberent. Sed si cogitemus, quod virtutis via aspera sit, ac vepribus & sentibus obsita, multi hominum eam non ingre-

ingredientur, nisi ut vel honores vel commoditates in hoc obtineant studio; quas prerogativas quum per pecuniarum summas in opulenta consequi queant civitate, Majorum alacritas & impigrum bene merendi studium in nepotibus quasi defervescet. Mutantur enim per introductam rerum copiam vitæ genera & cum his ipsa temperamenta, quæ a victu & amictu, a quiete vel labore, admodum dependent. Atque hæc generalis causa in singulorum mores influit, eosdemque corrumpit. Contra ea si cives a duriori vitæ genere non quidem ad opum satietatem, sed modicam opulentiam perveniant, diversa hæc vitæ ratio acrimoniam humorum temperabit, simulque efficiet, ut mores humanitatem spirent.

§. IX.

Denique sicut plantæ ejusdem speciei pro diversitate cœli ac soli variam quasi formam induunt, & vel præstantissimos jactitant foliorum colores, vel luridæ sunt, vel pallentes & marcidæ apparent, quarum facies in nitidiorem accedente debita hortulanorum cultura mutari potest, ita etiam temperamenta hominum jam in meliora, industria atque circumspeditione nostra, jam iterum in deteriora per quorundam socordiam & inordinatam vitæ rationem commutari solent. Quocirca quum cuilibet homini incumbat, suam promovere felicitatem, quæ per virtutum studium obtinetur, nihil etiam inter-

intermitteremus, quo bonum temperamentum confer-
 vemus, & deterius sensim emendemus; præsertim
 quum ex allatis affatim constet, quantum hoc mo-
 do facilior reddatur bonorum morum cultura & simul
 vitiis gravissima objiciantur impedimenta. Enimvero
 quum naturales nostri conatus in arduo hocce pro-
 posito facile sufflaminari queant, DEUM O. M.
 supplices rogamus, ut nos inter tot viarum anfractus
 incedentes, ita Spiritu Suo ducat ac dirigat, ut
 evitatis vitiorum præcipitiis ac *pseudoparadis* diverti-
 culis ad ingenuorum morum portum & veram
 sapientiam perveniamas, in eaque
 unice acquiescamus.

